

Onderwerp Discussie Wijkeconomie

Steller M. de Gier

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon 06-50260205

Bijlage(n) 1

Ons kenmerk RO13.3640658

Datum **13 JUN 2013** Uw brief van -

Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

In onze collegebrief van 13 november 2012 (BD12.3374272), hebben wij u toegezegd een discussie voor te bereiden over wijkeconomie. Dit met het oog op uw behoefte om te bespreken hoe wij nu en in de toekomst op een zinvolle manier invulling kunnen geven aan dit onderwerp. Met deze brief en de bijbehorende rapportage hopen wij deze toezegging in te vullen.

In de rapportage kijken wij terug op circa vijf jaar wijkeconomie: het ontstaan, de oorspronkelijke opzet, het instrumentarium en de effecten. Daarbij kijken we nadrukkelijk naar voorbeelden uit het hele land. De aanpak in Groningen beschrijven we ook op hoofdlijnen. Het Groningse project wijkeconomie, onder de naam 'Hoogvliegers in de Krachtwijk', heeft geresulteerd in begeleiding van ruim 70 startende ondernemers (die zonder uitzondering nu nog steeds bestaan), bijna 40 netwerkbijeenkomsten, een verzelfstandigd bedrijf en het ontstaan van het snel groeiende platform www.ikonderneemhet.nl. Wij zien dit project als geslaagd en uw raad heeft dit in haar bespreking in december 2011 bevestigd.¹

Tegelijkertijd kijken we in de rapportage ook vooruit: welke trends zien we om ons heen en welke rol kan stimulering van wijkeconomie daarin spelen? Wat is het uiteindelijke doel van een wijkeconomisch programma? Om de discussie daarover te faciliteren hebben wij aan het eind van de analyse vier scenario's benoemd, die feitelijk ingaan op de gemeentelijke rol in wijkeconomie: op welke wijze kan en wil Groningen de komende jaren haar wijkeconomische activiteiten ondersteunen en activeren? Wij willen daarbij benadrukken dat deze scenario's niet leidend hoeven te zijn in de discussie en ook dat verschillende mengvormen van scenario's heel goed mogelijk zijn; uiteindelijk zijn de scenario's vooral bedoeld om gedachten te structureren.

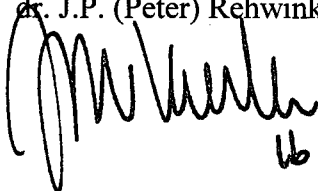
¹ Voor een uitgebreide evaluatie van Hoogvliegers in de Krachtwijk verwijzen wij u naar de raadsbrief en bijbehorende evaluatie van december 2011 (RO11.2631535).

Wij stellen voor om, naar aanleiding van de rapportage, in de raadscommissie Werk&Inkomen van 11 september een discussie te voeren over de wenselijke koers van de gemeente Groningen op het gebied van wijkeconomie. Deze discussie is voor ons college belangrijk: enerzijds om te bepalen hoe we in 2013 en 2014, ondanks bezuinigingen op ons economisch programma G-Kracht toch nog op slimme wijze impulsen kunnen geven aan wijkeconomie. Anderzijds als waardevolle input in het voorbereiden van voorstellen voor de koers van het economisch programma ná G-Kracht, vanaf 2015. Daarbij is duidelijk dat de Rijksbudgetten die voor 'Hoogvliegers in de Krachtwijk' beschikbaar waren, de komende jaren niet voorhanden zullen zijn.

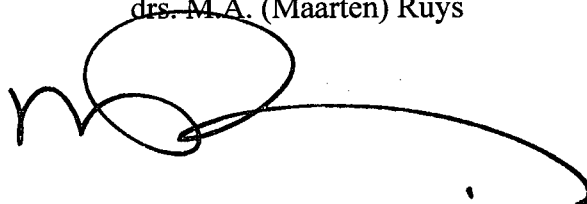
Om een goede discussie te faciliteren stellen wij u voor twee externe deskundigen uit te nodigen. Het gaat hierbij om mevrouw Riek Siertsema, voorzitter van het dagelijks bestuur van MKB-Noord en vanuit die positie nauw betrokken bij wijkeconomische projecten en mevrouw Klaar Zegers, oprichter van Onderneem 't, de verzelfstandigde organisatie die voortkomt uit "Hoogvliegers in de Krachtwijk". Wij hebben beide deskundigen bereid gevonden om aanwezig te zijn bij de discussie. Desgewenst kunnen zij uw vragen beantwoorden over hun ervaringen met wijkeconomie en hun kijk op de toekomst.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Bijlage: rapportage 'Analyse Wijkeconomie'

**Wijkeconomie is het optimaal benutten van de economische potentie
van een wijk en haar bewoners.**

Analyse van vijf jaar wijkeconomie in Nederland
en suggesties voor de toekomst in de
gemeente Groningen

Door: Nexo BV
Mw. C.C.M. Zegers

Voor: Gemeente Groningen
Dienst ROEZ
M. de Gier

Datum: 8 April 2013

Inhoud	Pagina
	3
1. Doel	3
2. Aanleiding	4
3. Wijkeconomie, een terugblik	5
4. Beleidsinstrumenten	8
5. Aanpak in Groningen	10
6. Uitkomsten en effecten	11
7. Huidige economische situatie & trends	13
8. Effecten op beleid en scenario's	18
9. Conclusies	20
10. Bronnen	

1. Doel

Het onderzoek dat voor u ligt is uitgevoerd om u inzicht te verschaffen in de resultaten van de beleidsprogramma's wijk economie die in verschillende steden in Nederland zijn uitgevoerd. Met de gedachte dat deze inzichten richtinggevend kunnen zijn bij het opstellen van nieuw economisch beleid ter bevordering van wijk economie in de gemeente Groningen, hebben wij breder gekeken dan alleen naar de achttien steden die door Minister van WWI in 2007 zijn aangewezen als steden met 'krachtwijken'.

Ons onderzoek heeft zich gericht op de beleidsaanpak van uiteenlopende gemeenten ten behoeve van het stimuleren van wijk economie. Er is gekeken naar de argumentatie bij de opzet van dit beleid en ook of de uitvoering en resultaten daarvan zijn geëvalueerd.

De aanpak in Groningen is daartegen afgezet. Daarmee ontstaat een beeld van de afgelopen periode. Daarnaast wordt een blik vooruit geworpen en gekeken naar ontwikkelingen in onze huidige economie en de te verwachte trends daarin. Het rapport zal tot slot enkele scenario's schetsen om daarmee inzicht geven in de mogelijke contouren van nieuw te ontwikkelen economische beleid.

Deze analyse dient daarmee als richtinggevend denkkader voor de Raadscommissie met als doel een operationaliseerbare visie op wijk economie te ontwikkelen voor de periode vanaf 2014. De keuze voor de in te zetten beleidsinstrumenten vloeien daaruit voort.

Dilemma

De raadscommissie zal in haar overwegingen voor een dilemma komen te staan rond de vraag: waar moet het zwaartepunt van de regie komen te liggen? Bij de gemeente of bij samenwerkingsconstructies van gemeente met andere partijen? Ligt de regie bij de gemeente, dan zullen de beleidsinstrumenten meer gericht zijn op het oplossen van problematiek in de wijken, met de gemeente als trekker. Bij de andere benaderingswijze komt beleid meer in samenwerking met andere belanghebbenden tot stand en zal deze meer gericht zijn op het verzilveren van kansen die al bij aanvang mede gedragen worden door anderen en daarmee voldoende potentieel hebben uiteindelijk geheel zelfstandig tot ontplooiing te komen. In welke wijk dat dan precies neerslaat is dan een indirect gevolg. Het uiteindelijke positieve effect heeft echter wel degelijk invloed op leefbaarheid in de wijken van Groningen.

2. Aanleiding

G-kracht is het economisch meerjarenprogramma van de Gemeente Groningen dat in 2014 afloopt. Het economisch functioneren van de stad blijft ook de daaropvolgende jaren van belang. De Raadscommissie Werk en Inkomen heeft verzocht om input, teneinde in de loop van 2013 een inhoudelijke discussie te kunnen voeren met betrekking tot de gewenste aanpak vanaf 2014 rondom het thema 'wijk economie', één van de deelthema's van G-kracht. Maar ook voor de ontwikkeling van een nieuw economisch programma na G-Kracht, dat immers na 2014 afloopt.

In de afgelopen periode (2007 – 2011) is er in Nederland veel aandacht geweest voor het bevorderen van de economie in de wijken. Dat betekende dat de grotere steden in Nederland uiteenlopende programma's uitvoerden waarbij de focus lag op het bevorderen van het kleinschalig ondernemerschap. De werkwijzen die de gemeenten daarbij hanteerden liepen soms uiteen, afhankelijk van de situatie in de wijken. Maar grote overeenkomsten waren er ook. De inzet van ondernemerscoaches, het opzetten van netwerken en het creëren van aantrekkelijke voorwaarden om te starten vormden vaak vaste basis ingrediënten. Ook de gemeente Groningen heeft een actief beleid gevoerd ter bevordering van wijk economie. Gedurende de periode 2007 – 2009 werd vanuit het Ministerie van Wijken en Integratie, onder aanvoering van toenmalig minister Ella Vogelaar, gestart met een breed programma, waarvan de stimulering van ondernemerschap deel uitmaakte. Het project 'Onderneem 't', een fysiek ondernemerspunt midden in de aandachtswijken van Groningen, gaf in Groningen uitvoering aan het programma onderdeel 'wijk economie'.

Inmiddels is het 2013 en bevindt Nederland zich in een economische crisis. De meeste van de uitgevoerde programma's wijkeconomie zijn afgerond. Het veranderde economische klimaat en de slinkende budgetten van gemeenten dwingen om keuzes te maken. Het bevorderen van de lokale en regionale economie blijft echter een belangrijk speerpunt in veel beleidsprogramma's. De wijze waarop dat moet gebeuren is een interessante uitdaging. Het doel is immers het creëren van arbeidsplaatsen en economische groei in de regio. Maar de vraag dringt zich op waar in de toekomstige programma's de focus moet komen te liggen. Welke maatregelen zijn het meest effectief, en: hoe moet je als gemeente investeren in wijkeconomie? Is daarvan meetbaar economisch rendement en spin off te verwachten? Deze analyse biedt overzicht en inzicht in de mogelijke opties en het instrumentenkader dat de stad Groningen heeft om het economisch potentieel van haar wijken te benutten.

3. Wijkeconomie, een terugblik

Wat is wijkeconomie?

Wijkeconomie is het optimaal benutten van de economische potentie van een wijk en haar bewoners.

2007: Minister voor Wijken en Integratie en de veertig krachtwijken

Aan het begin van zijn periode is het kabinet Balkenende IV begonnen met een aanpak van wijken die te ver achterop dreigen te raken. Toenmalig minister Vogelaar had daarvoor veertig wijken in achttien steden geselecteerd. In deze wijken werden tijdens die kabinetsperiode extra investeringen gedaan, gezien de stapeling van sociale, fysieke en economische problematiek die zich daar voordeed. In deze wijken wilde het kabinet het tij keren zodat ze zich in acht tot tien jaar zouden ontwikkelen naar wijken waar mensen kansen hebben en waar het weer prettig is om te wonen.

Het doel van de wijkenaanpak was dat er in 2015-2017 een afname te zien zou zijn van de achterstand van de veertig aandachtswijken ten opzichte van het gemiddelde van de stad. Een belangrijk onderdeel van de wijkenaanpak vormde het onderdeel wijkeconomie. Daarmee wilde men het vestigingsklimaat voor bedrijven in de wijken verbeteren en het ondernemerschap stimuleren met als doel dat zij zorgen voor nieuwe werkgelegenheid en economische groei, solidariteit tussen wijkbewoners en nieuwe toekomstperspectieven. De gedachte erachter is dat bedrijven de leefbaarheid van een wijk stimuleren door investeringen in panden, de voorzieningen en daarmee de omgeving. Bij de stimulering van de wijkeconomie staan veiligheid en microfinanciering hoog genoteerd.

2009: Rapport G 27 : aandacht voor overige wijken in steden*

Wijkeconomie is een thema, dat bij wijkontwikkeling de bijzondere aandacht heeft van de portefeuillehouders Economische Zaken, verenigd in de G27 (Pijler Economie en Werk). De G27 is van mening dat wijkeconomie zich niet beperkt tot alleen de veertig krachtwijken.

De G27 ziet wijkeconomie als een manier om ook het economisch potentieel in de bewoners in wijken te stimuleren, juist door de aanwezige kansen te benutten. Onderzoeken en ervaringen uit de G27 steden leren dat wijken vooruitkomen door te investeren in de sociale én economische positie van bewoners. Investeren in stenen en openbare ruimte alleen heeft onvoldoende effect.

In 2009 komt de G27 met een 10 puntenplan wijkeconomie, in reactie op het kabinetsbeleid. Dit Actieplan Wijkeconomie zet in op het ontwikkelen van een instrumentenkader dat door iedere gemeente in elke wijk, naar behoefte, kan worden gebruikt.

De gemeenten zijn als eerste aan zet wanneer het gaat om de stimulering van wijkeconomie. Het gaat hierbij niet alleen om meer werkgelegenheid maar ook om het realiseren van sociale stijging in de wijken door inkomensverwerving. De uitdaging is voor gemeenten om hierin de juiste keuze te maken ten aanzien van hun rol. Er zijn immers meer factoren van invloed op deze factoren waardoor het samenwerken of sluiten van coalities met andere belanghebbenden wenselijk kan zijn om het gewenste resultaat te behalen.

* De G27 is inmiddels gegroeid en wordt nu aangeduid als de G32.

Het doel van wijk economie hierin is het bevorderen van het op gang brengen van een proces in wijken waardoor het economisch draagvlak en het sociale profiel van wijken worden verbeterd. Aanwezige kansen moeten benut worden en eventueel nieuwe kansen gecreëerd, waarbij wordt aangesloten bij de bestaande economische en sociale situatie en deze, waar nodig, wordt hersteld. Het doel wordt tevens het middel om door wijk economie andere maatschappelijke doelstellingen te verwezenlijken.

De G27 heeft drie beleidslijnen gedefinieerd waarbij de inzet is om ondernemers en potentiële ondernemers zelf in actie te laten komen. Deze drie beleidslijnen zijn:

1. Bevorderen ondernemerschap
2. Verbeteren vestigingsklimaat
3. Investeren in de wijk

Aanvullende oplossingsrichtingen

Het 10 puntenplan van de G27 biedt een wat algemeen instrumentenkader, welke wel richting biedt maar toch vaak nog onvoldoende aansluiting vond bij de specifieke situatie in wijken. Gemeenten zijn daarom op zoek gegaan naar manieren om de kansen die er zijn in hun wijken te verzilveren, en problematiek op te lossen. Juist die maatschappelijke problematiek verhindert mensen vaak economisch zelfstandig te worden en een vicieuze cirkel te doorbreken.

Breed ingestoken beleidsprogramma's ontstonden daardoor, waarbij wel blijkt werd gegeven van de onderliggende relatie tussen ondernemerschap en sociale problematiek, maar er vooral aanbodgericht werd ingestoken. De benadering vanuit de vraag, vanuit de bestaande ondernemers en het bedrijfsleven en van daaruit een duurzaam programma uitbouwen is daardoor minder goed uit de voeten gekomen. De oorzaak daarvoor kan gevonden worden in het feit dat de initiatiefnemer steeds de overheid is geweest, zij een belangrijke rol vervulde binnen de uitvoering en dat daarmee ook is ingestoken op een projectmatige aanpak die vastlag voor een bepaalde periode.

4. Beleidsinstrumenten

Vanaf 2007 is er dus in vele steden en wijken beleid ontwikkeld en uitgevoerd gericht op het verbeteren van ondernemerschap en het ondernemersklimaat. In grote lijnen gebruikten de steden daarbij een mix van maatregelen.

Bevorderen ondernemerschap

1. Microkredieten

Microkredieten vormen een belangrijke stimulans voor ondernemingen. Enkele steden hebben een eigen regeling opgezet en microfinancieringspunten geopend. Dit zijn fysieke loketten waar ondernemers terecht konden voor begeleiding en advies om tot financiering van hun bedrijfsplan te komen. Ook Groningen had een eigen microfinancieringspunt ondergebracht binnen 'Onderneem 't'. Qredits werd opgericht om deze microkredieten te gaan verstrekken. Inmiddels is Qredits volledig gedigitaliseerd. Ondernemers melden zich nu via de website aan en worden gekoppeld aan eigen accountmanagers die de financieringsaanvraag beoordelen. De begeleiding van ondernemers, die soms vanuit Qredits verplicht wordt gesteld om voor een financiering in aanmerking te komen, wordt door vrijwillige (gratis) coaches verzorgd die Qredits zelf heeft gerecruiteerd. Qredits wordt gefinancierd door de drie grootste banken (Rabobank, ING en ABN AMRO), de BNG en de Ministeries van EZ en SZW.

2. Opsporen van talent en het ondersteunen van (startende) ondernemers

Voor sommige ondernemers kan een helpende hand vanaf de voorbereiding nuttig zijn. In veel steden heeft men ingezet op het bereikbaar maken van deze ondersteuning voor startende en bestaande ondernemers. Soms door het versterken van de bedrijvenloketten van de gemeenten zelf met accountmanagers of bedrijvencontactfunctionarissen, soms door gespecialiseerde bureaus in te zetten die ondernemers begeleiden bij het maken van ondernemingsplannen, het aanvragen van financiering, ondersteuning bij de administratie en die indien nodig, ook na de start beschikbaar zijn voor allerlei vragen van de ondernemer. Omdat de

programma's een projectmatig karakter hadden zijn veel van deze faciliteiten inmiddels weer verdwenen of sterk gekrompen. In Groningen voerde 'Onderneem 't' deze activiteiten uit onder het project 'Hoogvliegers' en later via opdrachten vanuit G-kracht.

In steden met grote groepen allochtone bewoners is vaak specifiek ingezet op het stimuleren van allochtoon ondernemerschap. Ook de instroom vanuit een uitkering naar intensieve begeleidingsprogramma's met als doel de uitstroom als ondernemer, is onderdeel geweest van de programma's. Schuldhulpverlening maakte soms onderdeel uit van deze intensieve begeleiding.

3. Netwerkvorming

Contacten leggen in de wijk, elkaar ontmoeten, netwerken; het zijn belangrijk voorwaarden voor het uitwisselen van kennis en ervaring. ZZP'ers in een wijk zijn vaak onzichtbaar voor andere ondernemers en daarmee ook voor potentiële klanten en opdrachtgevers. Opdrachten zijn nodig om in een inkomen te voorzien. Het faciliteren van een netwerk is een goede manier om het ondernemerschap te stimuleren en ook te verbeteren. In veel gemeenten werden daarom workshops en trainingen gegeven om daarin te voorzien. Naast het netwerken hebben ZZP'ers vaak behoefte aan een plek om elkaar te ontmoeten, met klanten te spreken of gewoon even rustig te werken. In steden werd (leegstaand) maatschappelijk vastgoed in wijken veranderd in seats-to-meat-concepten voor ondernemers. In Groningen zou in de Korrewegwijk een dergelijk concept in het nieuwe Floreshuis gestalte krijgen, maar door vertragingen in de verbouw van dit multifunctionele centrum is dat niet gerealiseerd. Onderneem 't heeft het fysieke netwerk omgezet naar een digitaal ondernemersplatform.

Programma ZZP BV Amersfoort

ZZP BV Amersfoort is de vertolking van de ambitie van om alle ZZP-ers in de stad optimaal te faciliteren. Het uitgangspunt van Amersfoort biedt daarvoor een stevige basis: de helft van onze bedrijven is ZZP-er. Wij zien de subsidiemogelijkheid vanuit GSB III als een prachtige kans om te versterken en te versnellen waar we al mee bezig zijn: de ZZP-er te faciliteren én in beeld te brengen wat nog nodig is. Wij willen bestaande initiatieven aanvullen met nieuwe projecten of activiteiten. Ons voorstel is dan ook geen project, maar een programma. Een programma om ZZP-ers te faciliteren met een compleet palet aan voorzieningen en activiteiten. Deels sluit dit aan op onze bestaande activiteiten, deels biedt de subsidie de kans om nieuwe pilots te starten of een versnelling in de uitvoering te geven.

4. Bedrijfsopvolging/overname

In veel wijken zijn ondernemers gevestigd die eigenlijk de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, maar geen opvolger hebben voor hun zaak. Of een medewerker wil de zaak wel overnemen, maar heeft daarin begeleiding en ondersteuning nodig. In enkele steden, zo ook in Groningen, zijn zowel ondernemers als overnemers ondersteund bij het maken van het ondernemingsplan en het aanvragen van de financiering.

Verbetering vestigingsklimaat

5. Functiemenging en binnenstedelijke bedrijventerreinen

Functiemenging maakt het mogelijk dat er heterogene, levendige woonwijken blijven bestaan en kunnen ontstaan waar directe werkgelegenheid is voor bewoners van de wijk. Bij de stedelijke visieontwikkeling en bestemmingsregulering zou meer ruimte moeten komen voor (her)introductie van de bedrijvigheid in de wijken en om in het realiseren van extra ruimte voor bedrijvigheid meer slagkracht te krijgen (bijvoorbeeld in winkelstrips). Een groot deel van de banen is te vinden in (woon)buurten en op dergelijke binnenstedelijke bedrijventerreinen. Ook in Groningen wordt dit gestimuleerd

6. Leegstaand Commercieel vastgoed

Leeg commercieel vastgoed is een doorn in het oog van gemeenten die de wijk economie willen stimuleren. Om hier tegen op te kunnen treden zullen er nieuwe maatregelen, zoals een belastingheffing, ontwikkeld moeten worden waarmee gemeenten slagvaardig kunnen optreden tegen ongewenste vastgoedontwikkelingen en meer ruimte krijgen om het vestigingsklimaat structureel te verbeteren. In diverse wijken in Groningen zijn initiatieven ontwikkeld om leegstand tegen te gaan, zoals de gevelsubsidie voor pandeigenaren en

huurconstructies met Carex waardoor ZZP'ers de mogelijkheid hebben goedkoop een bedrijfsruimte te huren. Ook Onderneem 't houdt zich bezig met oplossingen voor leegstand.

7. Bedrijfsverzamelgebouwen

Gemiddeld genomen bestaat 70 - 80 % van alle ondernemers in een stad uit één- en tweepitters. Een groot deel daarvan zou het bedrijf aan huis wel willen verplaatsen naar een externe bedrijfslocatie, maar deze laatste moet betaalbaar zijn, met flexibele huurcontracten, bij voorkeur in of dicht bij het centrum en een (trein)station en beschikken over gedeelde faciliteiten. De bedrijfsverzamelgebouwen die aan de juiste eisen voldoen zijn gewild en in opkomst. Ook binnen de bedrijfsverzamelgebouwen vindt samenwerking plaats en groeien ondernemers sneller door.

8. Winkelstraatmanagement

De doelstelling van het inzetten van winkelstraatmanagement is om samen met vastgoedeigenaren en ondernemers het ondernemersklimaat, het investeringsklimaat en de leefbaarheid in de gebieden te verbeteren. Een winkelstraatmanager moet hierin het voortouw nemen en krijgt o.a. de opdracht om

- de bestaande ondernemersverenigingen te versterken;
 - te werken aan gezamenlijke promotie en marketing;
 - samen met politie en gemeente en ondernemers zorgen voor een betere uitstraling van de openbare ruimte
 - door middel van acquisitie van nieuwe winkelformules en ondernemers de leegstand terug te dringen.
- Ook in Groningen is een winkelstraatmanager ingezet voor verbetering in o.a. de Nieuwe Ebbingestraat en de Nieuweweg.

9. Deregulering en vereenvoudiging vergunningverlening

De afgelopen jaren is er vanuit het Rijk en de gemeenten nagedacht over het vereenvoudigen van de vergunningverlening. Daarbij gaat het om flexibelere bestemmingsplannen en het wegnemen van specifieke beperkende vestigingsfactoren, naast ruime aandacht voor de verbetering van dienstverlening.

Investeren in wijk economie

10. Rol van corporaties

Wijk economie is van belang voor alle wijken. Woningbouwcorporaties hebben een direct belang bij veilige en schone wijken. Zij komen achter de voordeur van mensen zodra woningen gerenoveerd worden of bewoners met duurzame energie worden geconfronteerd. Dat zijn momenten om ook andere zaken rondom de woonsituatie bespreekbaar te maken. Samenwerking tussen gemeente, corporaties en ondernemers bij het werken aan een veilige wijk waar mensen prettig kunnen wonen is dan logisch.

Gemeente Dordrecht: De Kansensflat

In het kader van 'Werken aan Weerbare Wijken' en het sociaalprogramma 'Wielwijk biedt perspectief' zijn projectbureau Wielwijk, corporatie Woonbron en de gemeente Dordrecht in 2008 het project 'De Kansensflat' gestart.

De Kansensflat is een appartementencomplex in de Van Kinsbergenstraat in Wielwijk. De twaalf appartementen die het complex telt zijn door Woonbron voor de komende drie jaar beschikbaar gesteld. Het doel is om met de Kansensflat een plek in de wijk te creëren voor startende ondernemers uit de creatieve economie. Vanuit deze kleinschalige bedrijfs- en werkruimtes krijgen zij een aantal jaar de mogelijkheid om hun ondernemingen en talenten verder uit te werken en te ontwikkelen. Inwoners uit Wielwijk worden gestimuleerd en kansen geboden om hun talenten en vaardigheden te vertalen in concrete eigen ontwikkelingen die daarnaast bijdragen aan de wijk. De Kansensflat is één van de iconen in Wielwijk. Net als het appartementencomplex 'De Zilvervlood' symboliseert het toekomst en kansen en daarmee perspectief voor de ondernemers maar vooral ook voor Wielwijk.

11. Creatieve economie faciliteren

De creatieve industrie is belangrijk voor een aantrekkelijk woon- en leefklimaat en draagt bij aan het innovatief vermogen van de economie. Veel steden willen de ontwikkeling van de creatieve sector stimuleren, en een aantal heeft dat ook daadwerkelijk tot beleidsthema verheven. Ook op wijkniveau is veel potentieel aanwezig

voor creatieve bedrijvigheid, maar daarvoor is een gerichte aanpak nodig. De creatieve sector bestaat uit relatief veel kleine tot zeer kleine bedrijven.

De vestiging van creatieve bedrijven is in de eerste plaats van belang voor de wijkeconomie vanwege de hooggeschoolde banen die dat oplevert. Een ander voordeel - boven andere typen bedrijven - is dat creatieve bedrijven vaak gebruik willen maken van reeds aanwezige, maar niet meer in gebruik zijnde gebouwen als voormalige fabrieken, scholen, ziekenhuizen of loodsen in havengebieden. Omgekeerd krijgen wijken waar zich veel creatieve bedrijven hebben gevestigd een bepaald imago, dat weer andere bedrijven aantrekt.

12. Uitrollen Regeling Kansenzones

Ondernemerschap betekent investeren in het eigen bedrijf en in de eigen bedrijfsomgeving. Het voorbeeld hiervan is de Ondernemersregeling Kansenzones Rotterdam. Gemeente Rotterdam heeft deze financiële regeling omgeven met andere instrumenten die de economische potenties van die wijken verbeteren. Na een positieve evaluatie door het ministerie van Economische Zaken, is het mogelijk geworden deze regeling toe te passen in andere steden en wijken.

13. De inzet van bedrijfsgerichte gebiedsverbetering

Volgens het wetsvoorstel van het ministerie van Economische Zaken kunnen in heel Nederland onder die wet slechts dertig BGV-zones worden ingevoerd en maximaal één zone per gemeente. Er blijkt veel draagvlak te zijn onder ondernemers om deze regeling uit te voeren. Daarom vraagt de G27 het ministerie het standpunt van de G27 te ondersteunen: dat zodra bekend is dat de experimenten goed verlopen, de evaluatie na vijf jaar niet af te wachten en de regeling breed uit te rollen. In Groningen is. In Groningen heeft men een eigen instrument ontwikkeld: het Fonds Ondernemend Groningen.

Rotterdam, Kansenzones

Een aantal achterstandswijken in de Rotterdamse stadsdelen Feijenoord en Charlois zijn in 2005 uitgeroepen tot 'economische kanszone'. Dat betekent dat ondernemers die zich in deze wijken vestigen, kunnen rekenen op enkele financiële voordelen. Zo maken zij aanspraak op maximaal 50 % investeringspremie en krijgen zij zeggenschap over de besteding van OZB-geld dat in hun wijk geïnd wordt. Andere voordelen zijn geen dubbele overdrachtsbelasting en een vermindering van de onroerende-zaakbelasting. In totaal in acht wijken in Rotterdam-Zuid kunnen ondernemers in het kader van de regeling een investeringspremie krijgen van vijftig procent. Naast deze 'ondernemersregeling' omvat het project ook andere middelen en activiteiten om de economie in de wijken te stimuleren. In Carnisse is bijvoorbeeld de parkeerproblematiek aangepakt, in Charlois is een project gestart om de bedrijfsomgeving op te knappen.

5. Aanpak in Groningen

In Groningen is het wijkeconomisch programma onder de naam Hoogvliegers aanbesteed en uitgevoerd door een marktpartij. Gedurende de projectperiode werd invulling gegeven aan dit programma vanuit 'Onderneem 't', de naam van het projectbureau dat vanuit de krachtwijk Korrewegwijk haar activiteiten organiseerde. Onderneem 't heeft zich gedurende de projectperiode nadrukkelijk gericht op het bevorderen van startend en bestaand ondernemerschap en fungeerde als één van de landelijke microfinancieringspunten. Omdat Onderneem 't het resultaat was van een aanbesteding, is er een duidelijk programma uitgevoerd met meetbare resultaten. Deze resultaten zijn in december 2011 positief geëvalueerd, en is er ingestoken op een continuering van dit bureau en haar activiteiten door na 2012 het wijkeconomisch beleid vorm te geven door middel van opdrachtverlening aan Onderneem 't. Onderneem 't voert die opdrachten uit vanuit een verzelfstandigde positie. De opdrachten vanuit de gemeente behelzen activiteiten t.b.v. de bevordering van het ondernemerschap in de wijken van de stad Groningen en het bieden van oplossingen voor leegstand. Daarnaast biedt het bureau aan ondernemers ondersteuning, informatie en een bloeiend online ondernemersnetwerk aan op www.ikonderneemhet.nl, en groeit het aantal opdrachtgevers.

Onderneem 't is het enige, volledig verzelfstandigde ondernemerspunt in Nederland dat binnen het wijkenbeleid van het Rijk succesvol is verzelfstandigd. Het is geen stichting, maar een BV.

“Hoogvliegers” in Groningen werd uitgevoerd door een marktpartij vanuit de gedachte dat deze met een ondernemersbril op kijkt naar de economische haalbaarheid van de wijk-economische activiteiten.

Met “Hoogvliegers” werd invulling gegeven aan een belangrijke ambitie van de gemeente Groningen; namelijk het inzetten van wijk-economie voor Groningen vanuit het besef dat ondernemerschap goed is voor integratie en arbeidsparticipatie en daarmee nieuwe perspectieven schept voor persoonlijke ontwikkeling. De doelstellingen van het project werden in aanzienlijke mate overschreden. De reden daarvoor moet gezocht worden in de ondernemersgerichte benadering en uitvoering van het project en de uitgangspunten van laagdrempeligheid die consequent werden gehanteerd. Er werd gewerkt met rolmodellen uit de wijken zelf en voortdurend samengewerkt met betrokken organisaties om te voorkomen dat zaken dubbel werden gedaan en om snel te kunnen schakelen.

Stimulering ondernemerschap	Doelstelling	Gerealiseerd
<i>Begeleiding startende/bestaande ondernemers</i>	<i>50 (trajecten)</i>	<i>103</i>
Ontmoeten en kennisbevordering		
<i>div. workshops/bijeenkomsten</i>	<i>24 (bijeenkomsten)</i>	<i>38</i>
Verbinden en informeren		
<i>Bereiken van ondernemers en netwerk creëren</i>	<i>85 (ondernemers)</i>	<i>386</i>

De bedrijven die destijds zijn gestart (73) bestaan allemaal nog. Dit positieve resultaat is te danken aan de keuze die is gemaakt voornamelijk de kansrijke ideeën en plannen van ondernemers te ondersteunen.

Als wij kijken naar de uitvoering van het programma wijk-economie in Groningen, afgezet tegen de andere steden, dan vallen er enkele zaken op. De aanpak in Groningen wijkt namelijk op de volgende punten af, zowel qua opzet als inhoud:

Opzet:

- Aanbesteding
- Smart doelen
- Uitvoering

Inhoud:

- Begeleiding kansrijke ondernemers
- Digitale netwerkvorming
- Betrokkenheid creatieve industrie
- Geen focus op huisvesting
- Geen focus op bestrijding armoede en werkloosheid

Opzet

Qua opzet wijkt de aanpak in Groningen af omdat ervoor gekozen is binnen de algehele wijkenaanpak het onderdeel ‘bevordering wijk-economie’ aan te besteden. Het gevolg daarvan was dat er vooraf beter gekeken werd naar wat het programma moest opleveren, in termen van meetbare doelen. Het programma als zodanig functioneerde autonoom binnen de wijkenaanpak. Daardoor was er geen sprake van veelvuldig afstemmen met andere partijen of gemeentelijke afdelingen, en kon er strak gestuurd worden op de te behalen resultaten. In de meeste gemeenten is gekozen voor een uitbreiding van het gemeentelijke loket, door het vrijspelen van een extra FTE die als accountmanager voor ondernemers functioneerde. Als gevolg van de bezuinigingen zie je dat deze afdelingen inmiddels weer zijn gekrompen.

Inhoud

Ook qua inhoud week de Groningse aanpak af: er is op voorhand ingestoken op het bereiken en ondersteunen van (startende) ondernemers met potentie en kracht, ongeacht afkomst of opleiding. Iedereen vanaf 18 jaar en ouder was in principe welkom. De begeleidingstrajecten waren daardoor kort en effectief en er konden meer mensen gebruik maken van de begeleiding. Dat heeft mede te maken met het feit dat de uitvoering was aanbesteed, en de benadering van niet-werkenden geen onderdeel uitmaakte van de opdracht. In andere steden is meer ingestoken vanuit de benadering van de bestrijding van achterstandsproblematiek (allochtonen, werklozen, schulden, bestrijding armoede) wat een andere dynamiek geeft en veel onderlinge afstemming vraagt tussen verschillende organisaties. De uitkomsten van deze programma’s zijn niet ‘smart’ gemaakt.

In Groningen is de fysieke netwerkvorming duurzaam vertaald naar een digitale variant in de vorm van een actief ondernemersnetwerk op internet, iets dat we, m.u.v. Amersfoort, weinig tegen zijn gekomen. Ook de koppeling met de creatieve industrie is niet overal duidelijk vormgegeven, in Groningen is de creatieve zone vanaf het begin betrokken bij de uitvoering vanuit Ondernem 't. Het feit dat Ondernem 't ook als microfinancieringspunt fungeerde betekende dat zij voor microkredieten het aanspreekpunt was voor deze sector en voor alle ondernemers uit de hele stad.

In veel steden is huisvesting van ZZP'ers in bedrijfsverzamelgebouwen onderdeel geweest van het beleid, daar heeft Groningen niet de focus op gelegen, althans niet specifiek binnen wijkeconomie.

6. Uitkomsten en effecten

Ontbreken van een 0-meting en outputmeting

In veel steden is de afgelopen periode ingezet op wijkeconomische programma's. Helaas is daarbij onvoldoende de uitgangssituatie in kaart gebracht en bijvoorbeeld afgezet tegen andere gemeenten. Elke gemeente heeft naar eigen inzicht invulling gegeven aan het beleid, waardoor een goede benchmark (welk beleid heeft met de gekozen instrumentaria de beste resultaten gehad?) niet mogelijk is. De evaluaties zijn onvoldoende cijfermatig ingestoken. Heldere criteria en meetbare doelen hebben wij nauwelijks terug kunnen vinden. In Groningen maakte het programma 'wijkeconomie' wel deel uit van de totale wijkenaanpak, maar is voor dit specifieke onderdeel gekozen voor een openbare aanbesteding. Hoewel dat op zich niet uniek is, heeft dit er in Groningen toe geleid dat de gewenste projectresultaten vooraf inzichtelijk en achteraf meetbaar waren.

Belang van meetbare doelstellingen

Bij het inzetten van beleidsmaatregelen om de economie van de wijk te bevorderen is het belangrijk om vooraf eerst te bepalen *wat* er precies verbeterd moet worden. Alleen het meten van de toename van arbeidsplaatsen is niet toereikend om de effectiviteit en doelmatigheid van het (economisch) beleid te toetsen. Aanvullende criteria zijn nodig om de economische dynamiek in het gebied te volgen, met name de veranderingen in het vestigings- en ondernemersklimaat. De doelstellingen en te behalen resultaten op verschillende terreinen zijn veelal niet helder gedefinieerd binnen de gemeentelijke beleidsprogramma's. Dit bemoeilijkt het bijsturen en evalueren van projecten.

Ontbreken van een verdienmodel

Dit blijkt ook uit de evaluatie van de Visitatiecommissie Wijkenaanpak. Deze commissie heeft de achttien steden bezocht en hun aanpak geëvalueerd. Uit deze evaluatie blijkt ook dat het opstellen van een outputmeting afwezig is. De projecten die vaak met subsidie zijn opgestart missen bovendien een structureel verdienmodel. Het gevolg is dat initiatieven afhankelijk blijven van subsidie en geen eigen economische dynamiek krijgen. Dit is des te meer van belang, omdat - nu de resultaten en innovaties nog broos zijn - deze initiatieven het risico lopen door bezuinigingen als eerste het onderspit te delven, waardoor deze belangrijke katalysator van wijkontwikkeling onderbenut blijft.

Er mist op dit terrein een 'economic value' benadering, een vorm van denken en handelen die zich baseert op het creëren van waarde. Een economische benadering van de wijk levert waardemodellen op, die nu niet of nog onvoldoende in beeld zijn. Maatregelen op het sociale terrein, zoals het terugdringen van werkloosheid, het tegengaan van criminaliteit, en investeringen in winkelcentra zijn van invloed op de waardeontwikkeling van het vastgoed in de wijk zelf en lokken op hun beurt investeringen van private partijen en/of pensioenfondsen uit. Hiermee krijgt wijkeconomie een definitie en een plek, die ook voor private investeerders interessant is en waar ze aan mee kunnen doen. Een dergelijk economisch denken is de commissie tijdens de visitatieronde weinig tegen gekomen.

In de meeste gemeenten ontbreekt op dit moment een operationaliseerbare visie op wijkeconomie. In zo'n visie kan het 'economisch materiaal' (of potentieel) tot leven worden gewekt. Het gaat om het in kaart brengen van vragen als 'wat is het probleem als je er met economische ogen naar kijkt, hoe lopen de geldstromen binnen de gemeentelijke kokers, wie is je doelgroep, wat zijn hun vaardigheden, hoe is het gesteld met de

koopkracht, hoeveel ondernemers zitten er in de wijk en in welke branches, wie zijn de coalitiepartners en hoe kunnen ze worden binnengehaald en bij de wijkenaanpak worden betrokken? En ook: wat is het concrete resultaat dat je wilt behalen?' Dit vraagt om een andere manier van kijken naar wijk economie, een breder referentiekader dan waarbij alleen naar de investeringen van gemeenten en corporaties wordt gekeken. Het gaat om het besef dat verschillende economische processen in gang kunnen worden gezet, die elkaar kunnen versterken en juist in die combinatie kunnen bijdragen aan het verbeteren van welvaart en welzijn van de bewoners in hun wijk.

Het is primair aan het college van B&W om dit proces van operationaliseerbare visievorming verder te structureren. Het op zoek gaan naar en het benoemen van *verdieneffecten* kan een sterke impuls geven aan de dynamiek en het draagvlak van de wijkenaanpak.

7. Huidige economische situatie & Trends

Nederland bevindt zich in een economische crisis die nu al enkele jaren duurt. De gevolgen daarvan zijn inmiddels merkbaar. Door een veelvoud aan factoren (stagnerende huizenmarkt, financiële crisis) gaan veel ondernemingen failliet. Er moet flink bezuinigd worden door de overheid. De werkloosheid neemt sterk toe en niet alleen aan de onderkant van de arbeidsmarkt verliezen mensen hun baan, maar juist ook in sectoren waar men voorheen weinig merkte van economische tegenwind. De groei van het aantal ZZP'ers is ook mede het gevolg van ongewild banenverlies.

Als gevolg van digitalisering, automatisering en technologische innovaties komen nu grote groepen mensen op de arbeidsmarkt uit het bank- en verzekeringswezen. Maar ook in de bouw en detailhandel vallen harde klappen. En we bevinden ons nog niet aan het einde van deze periode. Toch zijn de contouren van een nieuwe tijd al langer zichtbaar. Juist als gevolg van de voortschrijdende technologische ontwikkelingen ontstaan meer fluide vormen van samenwerking. De crisis leidt tot nieuwe kansen en ideeën, samenwerkingsvormen en innovaties.

Dat is de wereld waarin zich een groeiende groep hoogopgeleide kenniswerkers en ZZP'ers aftekent die zichzelf organiseren via de informele netwerken, en hun eigen speelveld bepalen. Zij voelen zich thuis in deze netwerkeconomie. Daar tegenover staat echter de grote groep lageropgeleiden in Nederland. Dit zijn de mannen en vrouwen in onze samenleving die geen of onvoldoende 'skills' hebben een eigen strategie te voeren en mee kunnen in de snelheid van de digitale netwerkeconomie en daarom, soms gedwongen en soms uit overtuiging, voor een passieve levenswijze kiezen.

Groei ZZP'ers

De afgelopen tien jaar is het aantal zelfstandigen met ruim 200 duizend toegenomen. Deze groei is geheel op het conto te schrijven van zelfstandigen zonder personeel. Hun aantal groeide naar 728 duizend personen in 2011, terwijl het aantal zelfstandigen met personeel stabiel bleef op ongeveer 350 duizend personen.

De toename van het aantal zelfstandigen zonder personeel deed zich vooral voor in de hogere leeftijdsklassen en bij de hoogopgeleiden. Bij de laatste groep nam het aantal zelfstandigen zonder personeel toe van 163 duizend in 2002 naar 293 duizend in 2011. Dat is bijna twee derde van de totale toename van het aantal zelfstandigen zonder personeel.

Onderzoek laat zien dat een verdere groei van het aandeel ZZP'ers in de beroepsbevolking waarschijnlijk is. Leeftijdsofbouw en opleidingsniveau domineren de verdere groei bij vrouwen. Het aandeel ZZP'ers in de vrouwelijke werkzame beroepsbevolking groeit daardoor van 8% in 2010 tot circa 9% in 2030. De groei bij mannen hangt af van het beleid ten aanzien van ZZP'ers, zoals de fiscale bevoordeling ten opzichte van werknemers. Ook de sociale norm ten aanzien van ondernemerschap is van belang. Het aandeel ZZP'ers in de mannelijke beroepsbevolking is in het lage scenario stabiel rond 12% en stijgt in het hoge scenario door naar 19% in 2030.

Digitalisering

De toenemende digitalisering is verreweg de belangrijkste trend die het (werkende) leven de afgelopen vijf jaar heeft beïnvloed. En die invloed zal de komende jaren nog zeker aanhouden.

In grote lijnen worden mensen en organisaties de komende vijf jaar digitaler, grenzelozer, pluriformer, vitaler en ondernemender.

In de dienstverlenende sector, zowel collectief als privaat, wordt geïnvesteerd in digitalisering en automatisering waardoor een grote groep mensen met lagere of middelbare administratieve functies hun baan en aansluiting op de arbeidsmarkt dreigen te verliezen. De tweedeling in de samenleving lijkt dus groter te worden als gevolg van deze ontwikkeling.

Netwerkvorming en coalities

De ZZP'ers en kleine MKB ondernemingen leveren gezamenlijk een enorme bijdrage aan de Nederlandse economie, en zij zijn belangrijk voor de economie en de werkgelegenheid in hun eigen regio. Toch leggen ze het bij het verwerven van opdrachten ook vaak af tegen grotere bedrijven vanwege referenties, garanties voor continuïteit of de beperkte breedte van hun portfolio. Zeker bij aanbestedingen hebben ze beduidend minder kans, doordat opdrachtgevers zoeken naar gemakkelijk te bepalen criteria zoals financiële omvang of aantallen medewerkers.

Daarom is onderlinge samenwerking om grotere opdrachten te verwerven voor veel ondernemers noodzakelijk als zij kans willen maken. Er is een duidelijke tendens waarneembaar van dergelijke samenwerkingsverbanden tussen ondernemers. Soms in een vaste juridische vorm, zoals de coöperatie, soms voor de duur van een grote opdracht. Door deze vorm van samenwerking ontstaat kennisuitwisseling en het vermindert de kwetsbaarheid van de ondernemers.

Flexibele schil in bedrijven neemt toe

Inmiddels heeft één op de drie Nederlanders geen vast contract meer en wordt er binnen organisaties steeds meer projectmatig gewerkt. De omvang van de flexibele schil neemt toe.

Flexibele, ingehuurde medewerkers brengen specifieke kennis, vaardigheden en competenties in die nodig zijn om achterblijvende medewerkers te ontlasten, een tijdelijk project uit te voeren of ontbrekende expertise aan te vullen. Zelfstandige professionals spelen in deze ontwikkeling een steeds belangrijkere rol.

Vlucht van sociale media en de macht van het getal

Als Facebook een land zou zijn, dan was het de op twee na grootste ter wereld. Elke seconde maakt iemand een profiel aan op LinkedIn. Wanneer Wikipedia een boek zou zijn, zou het meer dan twee miljoen pagina's bevatten en zou het 123 jaar kosten om dit uit te lezen. In 2012 zijn per minuut 100.000 tweets verstuurd, 1.684.478 berichten op Facebook gedeeld en 48 uur aan video's op YouTube gepubliceerd... Niet alleen particulieren besteden veel tijd aan social media. Uit de cijfers blijkt dat bedrijven minimaal 6 uur per week besteden aan het beheren van social media-platformen. Ruim 90 procent van de marketeers zet social media in voor zakelijke doeleinden. Ook hebben we vertrouwen in de aanbevelingen die op social media geplaatst worden: 90 procent van de consumenten geeft aan deze te vertrouwen, in tegenstelling tot 14 procent die vertrouwen heeft in advertenties. Kortom, social media hebben een belangrijke plaats ingenomen in het dagelijks leven van zowel particulieren als bedrijven. En dit zal de komende tijd niet afnemen. Bijna alle fysieke personen én objecten hebben een digitale equivalent. Iedereen kan in potentie iedereen vinden en bereiken en iedereen met toegang tot internet heeft onbeperkt toegang tot informatie. Sociale structuren zijn hierdoor flink op de schop gegaan. De wereld is er transparant door geworden: alles wat je zegt of doet op internet laat immers sporen achter. Grote bedrijven hebben social media teams om voortdurend te speuren naar negatieve berichtgeving over hun product, dienst of service. Want als ze daar niet direct op inspelen, kan de imagoschade enorme financiële gevolgen hebben.

Vergrijzing

De bevolking van Nederland is geleidelijk aan het vergrijzen. Vergrijzing houdt in dat het aandeel ouderen in de totale bevolking toeneemt. Op 1 januari 2012 telde Nederland 2,7 miljoen ouderen (personen van 65 jaar en ouder). Dit komt neer op 16% van de totale bevolking.

De groep van 15 tot en met 64 jaar wordt tot 2020 over de hele wereld kleiner. Het percentage gepensioneerden van de totale Nederlandse bevolking stijgt van 16% in 2012 naar 20% in 2020. De gevolgen voor de zorguitgaven, het pensioenstelsel en de beroepsbevolking laten zich raden. Vergrijzing biedt echter ook kansen. Nieuwe vormen van dienstverlening, gebruik makend van innovatieve technologische ontwikkelingen zullen door ondernemers worden bedacht en in de markt gezet. Noord-Nederland, met een sterke vergrijzing en stevige zorgsector biedt daarvoor alle kansen.

Behoeftte aan technologisch geschoold personeel

Ruim 60 procent van de ondernemers in de industriële sector verwacht de komende jaren problemen met het vinden van technisch personeel. Ruim de helft van de industriële bedrijven zoekt zijn personeel deels in het

buitenland. Slechts 4 procent van de ondernemers in de industriële sector voorziet geen problemen bij het vinden van hoogopgeleide technische mensen. Het tekort komt door vergrijzing en onvoldoende afgestudeerden.

Als er niets gebeurt, dreigt er in 2016 een tekort van 155.000 technici in Nederland. Er zijn te weinig hoog opgeleiden en lager opgeleiden. De technische sector is in ons land goed voor een omzet van zo'n 80 miljard euro. Als zij geen goed personeel kan vinden, loopt ons land miljarden aan inkomsten mis en dat remt het economisch herstel. Onze economie is afhankelijk van export. Als onze technische bedrijven Nederland verlaten, omdat ze geen personeel kunnen vinden, verdwijnt de maakindustrie uit ons land. De sector biedt nu werk aan bijna een half miljoen mensen, plus aan een veelvoud aan indirecte banen.

Nieuwe vormen van financiering

Banken zijn door de kredietcrisis terughoudend geworden met kredietverlening. Het klinkt vreemd, maar voor geld en advies hoeft een ondernemer niet meer zonder meer bij de bank aan te kloppen. Het is dus moeilijker geworden om geld te vinden voor ondernemingsplannen en dan met name in het MKB. Dat geeft ruimte voor nieuwe initiatieven. Crowdfunding is risicodragende financiering vanuit een breed publiek dat kleine bedragen inlegt waarmee de ondernemer aan de slag kan. Deze vorm wordt via internet aangeboden. Bij kredietunies stellen ervaren kapitaalkrachtige ondernemers kennis en geld ter beschikking om goede ondernemers met onderbouwde plannen van krediet te voorzien en inhoudelijk te ondersteunen.

Werken en ontmoeten

Er bestaat een steeds grotere behoefte aan flexibele werkplekken. Niet alleen om te werken, maar ook om gelijkgestemden te ontmoeten en kennis en ervaringen te delen. De groei van het aantal ZZP'ers en voortschrijdende technologie zal de vraag naar dergelijke werkplekken laten stijgen. Zelfstandigen zijn voor het onderhouden van hun netwerk en het vinden van nieuwe opdrachten en werk vaak aangewezen op dergelijke 'hotspots'. Seats-to-meat in Utrecht is de bekendste. Groningen biedt, naast het 'Launchcafé', met zijn gezellige binnenstad talloze koffiégelegenheden waar ondernemers elkaar en hun klanten ontmoeten. Zakelijk gezien is en blijft persoonlijke ontmoeting dus belangrijk.

Stad contra platteland

Het gaat goed met de steden. Steden verjongen ten opzichte van de rest van Nederland, waar de vergrijzing toeslaat. In de meer traditionele steden met een historisch centrum gaat het heel goed. Steden zoals Utrecht, Leiden, Amsterdam, Den Haag, Groningen, Zwolle en Den Bosch. Groningen steekt wat dat betreft extra af tegen haar omgeving, waar naast vergrijzing tevens sprake is van een bevolkingskrimp, terwijl de stad nog steeds groeit.

Klein wordt het nieuwe groot

Voor veel mensen is de wereld te groot en te ingewikkeld geworden; ze gaan weer dorpjes vormen en doen dat met gelijkgestemden. Klein wordt het nieuwe groot, multinationals keren terug naar huis en naar hun thuismarkt. Organisaties zullen in toenemende mate in netwerken opereren. Nieuwe technologie, social media en internet spelen daarin een cruciale rol. In steeds meer gemeenten komen stadswerkplaatsen, de informele economie krijgt een boost en er worden nieuwe pogingen gedaan om lokale valuta te introduceren.

8. Effecten op beleid en Scenario's

De hierboven beschreven trends en ontwikkelingen hebben invloed op de effectiviteit van de beleidskeuzes die de gemeente Groningen maakt. Op veel van de geschetste ontwikkelingen heeft de gemeente geen invloed, maar ondervindt zij wel de effecten:

- Nederland wordt steeds meer een netwerkeconomie, waarbij oude gevestigde en hiërarchische structuren onder druk komen te staan. Het snel uitwisselen en verwerken van informatie en kennis worden steeds bepalender voor succes. Er ontstaan steeds meer netwerkachtige structuren.
- De behoefte aan technologisch geschoold personeel blijft groot. Om concurrerend te blijven en om interessant te zijn als regio moet de aandacht op het opleiden en behouden van technisch personeel onverminderd groot blijven.

- Tweedeling dreigt tussen de hoogopgeleide flexibel inzetbare kenniswerker en de lager opgeleide werknemer die de weg dreigt kwijt te raken in de digitale wereld van de toekomst.

Op basis van het onderzoek, de variatie aan mogelijke beleidsmaatregelen en de beschreven maatschappelijke trends en ontwikkelingen, willen we een stap verder gaan en een aantal mogelijke scenario's schetsen. Daarbij houden we rekening met de vraag hoe en in welke mate de gemeente de stedelijke economie en het economisch potentieel in de wijken positief kan beïnvloeden.

Beoogde doelen kunnen zijn:

- Voor elke wijk een beter vestigingsklimaat
- Een positieve bijdrage aan de sociaaleconomische structuur van de wijken en de stad als geheel
- Een sterker economisch draagvlak in de wijken, met meer economische functies en een grotere economische dynamiek in de wijken
- Meer en beter ondernemerschap, met sterkere ondernemers die aanwijsbare omzetgroei laten zien
- Een beter voorzieningenniveau
- Minder werkloosheid; een hogere participatiegraad van de bewoners in economische activiteiten
- Een hoger gemiddeld inkomen

De scenario's omschrijven verschillende beleidsvisies, die een afgeleide vormen van een heldere visie op de economische toekomst van de stad, de positie van ondernemers daarin, van ZZP'ers tot grote werkgevers, daarbij rekening houdend met voortschrijdende technologische ontwikkelingen die van invloed zijn op de economische groei.

Bij de hieronder beschreven scenario's zijn ook combinaties denkbaar:

1. Faciliteren en dereguleren
2. Voortbouwen op bestaande fundamenten
3. Cocreatie: actief naar nieuwe verdienmogelijkheden en coalities zoeken
4. Laat de markt leidend zijn: koppelen bestaande markt vraag aan groepen ondernemers

1. Faciliteren en dereguleren.

Dit is de minst actieve beleidslijn en baseert zich op het uitgangspunt dat de invloed van de gemeente op de kwaliteit van ondernemerschap en de economie in de wijken gering is en een domein waar zij in beginsel niet hoort. Deze lijn sluit vooral aan bij de wijkactieplannen die vanuit de gemeente worden uitgevoerd. Binnen deze plannen wordt immers aandacht besteed aan de economische vitaliteit en de leefbaarheid van de wijken, maar dan meer in samenhang met andere beleidsterreinen zoals bereikbaarheid en veiligheid. Binnen die plannen voert de gemeente een actieve rol. Daarbinnen kan meer aandacht komen voor het ruimte bieden aan ondernemen en meer faciliterend op te treden. Te denken valt daarbij aan zaken op het gebied van regelgeving en deregulering: het veranderen of aanpassen van bestemmingsplannen, het toestaan van functiemenging of het toepassen van een leegstandsbelasting daar waar verkrotting indruist tegen de gewenste ontwikkeling van de wijk vanuit de wijkactieplannen.

Vanuit de visie dat de markt haar eigen vraag creëert en een overheid daarin enkel dient te faciliteren, zal de gemeente wel voortdurend in gesprek moeten blijven met ondernemers en ondernemersorganisaties om die faciliterende rol ook daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Binnen dit scenario kiest de gemeente echter nadrukkelijk NIET voor een initiërende en sturende rol. Wijkorganisaties, bedrijven, ondernemers en verenigingen worden daar ondersteund waar het past binnen de wijkactieplannen. Die ondersteuning geldt hoofdzakelijk voor het bij elkaar brengen van initiatieven, het koppelen van organisaties die samen optrekken ten behoeve van verbeteringen in de wijk en het incidenteel financieel ondersteunen van wijkgebonden initiatieven. Problematiek als leegstand wordt niet actief met nieuw beleid bestreden, de eigenaar van het pand is ook de eigenaar van het probleem. Indien mogelijk wordt hierop ingespeeld met een mogelijke leegstandsbelasting, om eigenaren te bewegen hun pand te onderhouden en zelf naar oplossingen te zoeken voor de leegstand.

- Reactieve rol gemeente

- Geen extra investeringen in verbetering economische dynamiek in de wijken
- Actief benutten mogelijkheden regelgeving
- Wijkactieplannen zijn leidend

2. Voortbouwen op bestaande fundamenten

In dit scenario stelt de gemeente zich op het standpunt dat een voortzetting van het bestaande beleid gewenst is, maar dat er een sterkere economisch bijdrage vanuit alle wijken en alle economische sectoren van de stad wordt geleverd (matrix-model).

De gemeente Groningen heeft de afgelopen periode veel geïnvesteerd in ondernemerschap. Het economisch programma G-Kracht zet in op het bevorderen van de kenniseconomie (top-sectoren), het stimuleren van bedrijvigheid en het bevorderen en promoten van gastvrijheid en toerisme. De doorwerking ervan op de hoofddoelen: het creëren van werkgelegenheid, het bevorderen van ondernemerschap en verbetering van het vestigingsklimaat voor bedrijven is onvoldoende zichtbaar en meetbaar.

Nu werken vele initiatieven en organisaties naast elkaar en langs elkaar, en is het niet vanzelfsprekend dat zij elkaar versterken en een meetbare bijdrage leveren aan de hoofddoelen van G-kracht. Met andere woorden: het intensiveren van het beleid door in te zetten op een verbinding tussen de verschillende onderdelen van het economische programma is een keuze voor voortzetting van bestaand beleid, maar dan beter.

Bij de keuze om bestaand beleid beter voort te zetten, wordt op voorhand meer gekeken naar onderlinge versterking, samenwerking en kruisbestuiving, door er doelstellingen aan te koppelen. De koppeling van de creatieve sector aan de topsectoren, het kleinbedrijf aan grootbedrijf, ondernemerscollectieven die gezamenlijk meedoen aan aanbestedingen, of cross-overs tussen sectoren; het is mogelijk meer rendement uit elke geïnvesteerde beleidseuro te halen door anders naar de gewenste uitkomst te kijken en niet sec het beleidsthema of sector als uitgangspunt te nemen, maar door steeds de vraag te stellen: wat levert de investering op in termen van meetbaar groeiend ondernemerschap, meetbare innovaties, directe en indirecte werkgelegenheid, een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor zowel grote als kleine ondernemers? Het betrekken van ondernemers uit uiteenlopende sectoren is dan van belang. MKB ondernemers staan vaak aan de basis van innovatie, economische groei en werkgelegenheid. Door vooraf helder in kaart te brengen wat de meetbare spin off dient te zijn, ook in termen van deelname en groei van kleinschalige ondernemers, kan een nieuwe dynamiek ontstaan die zijn weerslag krijgt in de wijken van de stad, zonder die wijken direct als uitgangspunt te nemen.

- Vraagt om het betrekken van partijen bij beleidsvormend proces
- Delen van verantwoordelijkheden
- Bevordert innovatie
- Stimuleert kennisvalorisatie
- Stimuleert groeiend ondernemerschap
- Creëert kansen voor ZZP'er en MKB'er
- Indirecte positieve invloed op de economie en vitaliteit in de wijken

3. Cocreatie: Actief naar nieuwe verdienmogelijkheden en coalities zoeken

Binnen dit scenario wordt gestreefd naar een meetbare positieve bijdrage van de wijken aan de sociaaleconomische structuur van de stad als geheel wat vraagt om een actief wijk-economisch programma. Echter, onder invloed van de maatschappelijke ontwikkelingen en de budgettaire beperkingen erkent de gemeente dat haar invloed beperkt is. Daarom is intensievere samenwerking met instellingen, bedrijven en corporaties nodig om de gewenste veranderingen tot stand te brengen. Coalitievorming vraagt om een goede analyse van de gewenste uitkomsten voor *alle* betrokkenen. Het programma wordt dan ook opgesteld op basis van cocreatie.

Dat betekent dat de gemeente vooraf duidelijk in kaart moeten brengen welke wijken de komende jaren extra investeringen nodig hebben om vitaliteit en ondernemerschap te versterken en het vestigingsklimaat te verbeteren. Die analyse geeft aan op welke facetten van het economische potentieel verbetering nodig is. Wat is belangrijk en wat dient er bereikt te worden? Op basis van een degelijke analyse vooraf kan worden vastgesteld naar welke (meetbare) doelen wordt gestreefd. Vervolgens wordt gekeken naar bedrijven en

instellingen die gedeelde belangen hebben bij een beter benut economisch potentieel van de stad (bijvoorbeeld kwalitatief goed opgeleid personeel, behoud van talent, veiligheid, enz.)

Op basis van dit gedeelde belang, dat kan worden vastgelegd in een visiedocument waarbinnen partijen zich verbinden aan de uitkomsten en de investeringen, worden arrangementen ontwikkeld waarvan de te behalen doelen in het belang zijn van zowel gemeente als bedrijven en instellingen. Het beleid wordt gezamenlijk vormgegeven. Op basis van vertrouwen en een meer langdurige samenwerking wordt beleid uitgevoerd die elkaars lange termijnbelangen dienen. Binnen dit scenario zal de gemeente zich moeten opstellen als betrouwbare partner, aangezien de duur van de arrangementen soms langer zal belopen dan de maximale collegeperiode van vier jaar. De te maken afspraken met private organisaties vragen om een overstijgende visievorming op de toekomst van de stad en de (middel)lange termijn doelstellingen in de wijken.

- Maatwerk: gewenste verbeteringen worden per gebied/wijk benoemd
- Samenwerking met bedrijfsleven, instellingen, onderwijs en individuele ondernemers
- Uitwerking in arrangementen per wijk waarbij verschillende coalities mogelijk zijn
- Per arrangement duidelijk zicht op lasten, baten, opbrengsten
- Delen van verantwoordelijkheden
- Creëert kansen voor ondernemers in de wijken
- Directe positieve invloed op de economie en vitaliteit in de wijken
- Lange(re) termijn

4. Laat de markt leidend zijn: koppel bestaande markt vraag aan groepen ondernemers

Een andere interessante manier om naar het economisch potentieel van de wijken en de economie van Groningen te kijken is juist niet te beginnen met het ondersteunen van individuele ondernemers en hun behoeften, of de problematiek in wijken als uitgangspunt te nemen. In dit scenario draaien we het om. Door ondernemers samen aan een bestaande markt vraag te laten werken, bijvoorbeeld in een leegstaand pand, snijdt het mes aan twee kanten: bedrijvigheid in de wijk én bloeiend ondernemerschap dat op zichzelf kan bestaan. Kansrijke (markt)initiatieven die door ondernemers verzilverd worden leiden tot een betere inkomenspositie en daarmee een verbetering van de leefbaarheid in wijken, maar levert ook een bijdrage aan de economische groei van de stad. Het uitgangspunt hier is dat een gezonde en groeiende stedelijke economie zijn weerslag vindt in de wijken van de stad door ondernemers er te laten samenwerken.

Duurzame groei en het benutten van het aanwezige potentieel van de stad start immers met de (toekomstige) markt vragen die marktpartijen of instellingen hebben, en de wijze waarop zij hun concurrentiepositie behouden. Belangrijk daarin zijn de aanwezigheid van goed geschoold personeel, snelle toegang tot nieuwe ontwikkelingen en innovaties en krachtige ondernemers die op deze ontwikkelingen in kunnen spelen. In dit scenario neemt de gemeente een heel nieuwe positie in. Zij makelt en schakelt tussen partijen daar waar de economische positie van de stad een belang heeft.

Dit vraagt om een heel andere manier van beleidsontwikkeling. De uitdaging voor de gemeente is om de markt vraag centraal te stellen en daar passend op de acteren, maatwerk dus. Ook hierin werkt ze samen met partijen als de NOM, ondernemersnetwerken, belangenbehartigers als MKB en VNO-NCW, en individuele bedrijven en instellingen. De gemeente brengt partijen bij elkaar en heeft een 'aanjaagfunctie'.

De gemeente benut haar positie en ingangen bij grote bedrijven, instanties en onderwijsinstellingen om gewenste economische ontwikkelingen, innovaties, introducties van nieuwe producten of diensten versneld te realiseren. Voor welke uitdagingen staan de bedrijven in Groningen? Aan welke producten of diensten is behoefte in de toekomst? Welke innovaties zijn nodig? De gemeente kan een verbindende rol spelen tussen marktpartijen en ondernemers.

Binnen het te ontwikkelen beleidsplan dat hieraan ten grondslag ligt, hoort een duidelijke visie op de trends in onze maatschappij en meer specifiek in het Noorden, een analyse van de noordelijke economie, een vooruitblik naar de noodzakelijke kennis en een 'gap'-analyse die de kansen weerspiegelen voor nieuwe ontwikkelingen en innovaties. Op basis van die kansen worden 'launching customers' gezocht, of beter gezegd: de eerste klant of klanten worden betrokken bij de ontwikkelingsfase van het nieuwe product of dienst. De ontwikkeling wordt uitgevoerd door met MKB ondernemers uit de eigen regio en kennisinstellingen, die samenwerken binnen kleine, slagvaardige incubators of samenwerkingsverbanden. Zij zijn eigenaar van het op te leveren eindproduct. Het mes snijdt zo aan meerdere kanten:

- zet in op marktgestuurde innovatie
- potentieel onder kleine ondernemers wordt zichtbaar
- ondernemers leren samen te werken; grotere netwerkachtige bedrijvigheid ontstaat
- kennisuitwisseling en kennisvalorisatie
- samenwerkingsverbanden van ondernemers worden ondersteund, i.p.v. individuele ondernemers
- vestigingsklimaat van Groningen verbeterd
- behoud van talent
- indirecte positieve invloed op de economie en vitaliteit in de wijken

9. Conclusies

Deze rapportage willen we graag afronden met enige conclusies. Het is goed de term wijk economie in te kaderen en er een nieuwe lading aan te geven. Er zijn immers zo veel aspecten die van invloed zijn op de economische vitaliteit van wijken. En laten we eerlijk zijn, op veel van die aspecten kan de gemeente maar weinig invloed uitoefenen.

Toch is het aardig om aan het eind een beeld te geven van het belang van die vitaliteit. Economische ontwikkeling in de wijken heeft immers veel positieve gevolgen voor de levendigheid en arbeidsparticipatie. Circa 36% van de bedrijvigheid in de grote steden bevindt zich in de woonwijken en biedt 40% van het aantal arbeidsplaatsen. De bedrijvigheid waar we het over hebben gaat over ZZP'ers en kleine MKB ondernemers die wonen en werken in Groningen.

Dit MKB wordt bestempeld als de motor van de economie. Onder MKB verstaan we alle actieve ondernemingen met minder dan 100 werknemers. Ongeveer 99% van alle ondernemingen behoort tot het MKB. Hiervan maakt bijna 93% deel uit van het kleinbedrijf. Dit zijn bedrijven met minder dan 10 werknemers. Het MKB is goed voor meer dan de helft van de werkgelegenheid, waarvan 30% wordt ingevuld door het kleinbedrijf. Bruto werkgelegenheidscreatie bij bestaande bedrijven is voor het merendeel afkomstig van bedrijven uit het MKB. Vooral in conjunctureel ongunstige jaren is het aandeel van het MKB in de werkgelegenheidscreatie relatief hoog. (EIM 2009). Behalve haar aandeel in aantal ondernemingen, werkgelegenheid en stabiliteit, draagt het MKB bij aan diversiteit van de economische structuur, dynamiek en innovatief vermogen.

De invloed van de gemeente op de economische groei in de eigen regio neemt af. In directe zin, als opdrachtgever, zal er minder besteed kunnen worden waardoor minder middelen toevloeien naar de lokale economie. Maar ook in indirecte zin is de invloed tanende. Dat vraagt om een herziening van de rol die de gemeente wil en kan innemen binnen het economisch beleidsveld. Die herziening dient gebaseerd te zijn op de vraag waar de werkelijke meerwaarde ligt van de gemeente.

Concluderend kunnen wij op basis van de analyse stellen dat:

- Bij wijk economie moet men niet te krampachtig op het niveau van de wijk blijven hangen. Zaken zoals de arbeidsmarkt zijn lastig om op wijkniveau te organiseren. Het is als gemeente dus van belang om naast korte termijn plannen ook een lange, heldere en economische visie te ontwikkelen waarin zij voornamelijk haar eigen rol definieert en waarin de wijken een eigen plek krijgen.
- De gekozen aanpak van de gemeente Groningen op het beleidsthema wijk economie heeft geresulteerd in meetbare en positieve resultaten vanuit het project Hoogvliegers en een verzelfstandigd initiatief (Onderneem 't) dat uitvoering geeft aan bedrijvigheid in de wijken. Dit principe kan een efficiënte vorm van beleidsuitvoering inhouden, mits meetbaar (smart) gemaakt.
- Bij het inzetten van beleidsmaatregelen om de economie van de wijk te bevorderen is het belangrijk om vooraf eerst te bepalen *wat* er precies verbeterd moet worden. Dit kan *per wijkactieplan* worden bepaald aan de hand van meetbare criteria.

- De Groningse aanpak vanuit Hoogvliegers heeft geleid tot goede resultaten: investeer in *kansrijk* en *beter* ondernemerschap, gericht op sterkere ondernemers die aanwijsbare omzetgroei laten zien.
- Het beter benutten van de geldstromen van overheden, instellingen en bedrijven ontstaat door creatieve combinaties te maken en (nieuwe) waardemodellen te vinden zodat nieuwe 'verdienmogelijkheden' ontstaan. De economische doelstellingen van de stad zouden hun weerslag moeten vinden in de wijkactieplannen van de stad. Dan kunnen op lokaal of zelfs wijkniveau de juiste partners gevonden worden om deze nieuwe waardemodellen te ontwikkelen, toegesneden op de gewenste beleidsdoelstellingen.
- Voorkom dat nieuwe initiatieven afhankelijk blijven van subsidie en geen eigen economische dynamiek krijgen. Betrek *lokale* ondernemers bij nieuwe initiatieven om de haalbaarheid te toetsen toegespitst op de Groningse situatie en streef daarbij naar een verbindende/initiërende rol van de gemeente die afneemt naarmate de uitvoering gestalte krijgt.
- Het Fonds Ondernemend Groningen zou meer actief betrokken kunnen worden in het verzilveren van nieuwe initiatieven die op het stimuleren van ondernemerschap betrekking hebben, zowel qua ideeënvorming als ondersteuning.
- Zoek de bedrijven en ondernemers met potentie, betrek hen bij de uitwerking van het economisch beleid en maak hen medeverantwoordelijk voor het gewenste beleidsresultaat.
- Het versterken van ondernemerschap kan op verschillende wijzen worden vormgegeven. Onderlinge samenwerking en netwerkvorming tussen ondernemers onderling maar ook tussen overheid, kennisinstellingen en ondernemers zijn daarbij van groot belang. Groningen herbergt veel ondernemend potentieel dat in de juiste setting van de 'triple helix' tot ontplooiing kan komen. Maatwerk is daarbij wel essentieel.
- Eén op de drie Nederlanders heeft geen vast contract meer en er wordt binnen organisaties steeds meer projectmatig gewerkt. De omvang van de flexibele schil neemt toe. Het aantal ZZP'ers zal sterk toenemen, ook in Groningen. Het *in beeld* hebben van de talentvolle ondernemers en ZZP'ers wordt steeds crucialer voor het succes van een onderneming. Nieuwe technologie, social media en internet spelen daarin een cruciale rol. Dit zou een centrale plek moeten krijgen in het economisch programma van de stad, dat zich profileert als City of Talent.

10. Bronnen

- Monitoring van ondernemerschap in de 40 aandachtswijken 2007 en 2009, EIM
- Handboek Wijkeconomie, 2010, Ministerie van Economische Zaken
- Nota Wijkeconomie Hengelo 2012 – 2015, Gemeente Hengelo
- Bedrijvendynamiek in woonwijken, 2009, Masterthesis Economische Geografie – Universiteit Utrecht, auteur: M. Van den Berge
- Rapport G27 Actieplan Wijkeconomie, 2007, Gemeente Schiedam
- Reader Wijkeconomie/Amsterdamse wijkenaanpak, Gemeente Amsterdam
- Ondernemen in de wijk – Een businesscase voor het MKB, 2013, MKB Nederland
- Nota Wijkeconomie 2010 – 2015, Gemeente Schiedam
- Eindrapportage visitatiecommissie wijkenaanpak, Schiedam, 2010
- Publicatie “Bedrijvige wijken in bedrijvige steden”, 2012, NICIS
- Uitvoeringsplan Overdie, 2009, Gemeente Alkmaar
- Uitvoeringsprogramma wijkeconomie 2011, Deelgemeente IJsselmonde
- Visie Wijkeconomie in de gemeente Delfshaven 2012 – 2020
- Visitatiecommissie Wijkenaanpak “Doorzetten en Loslaten”, 2011
- Wetsvoorstel BGV
- Programma Wijkeconomie en kleinschalig ondernemerschap, 2010, Gemeente Utrecht
- Voorbeeldproject Wijkeconomie - ZP BV Amersfoort 2009 - 2011
- De huidige en toekomstige groei van het aandeel ZZP'ers in de werkzame beroepsbevolking
- ZZP'ers: De toekomst voor een leefbare wijk? 2011, Masterthesis Planologie, Radboud Universiteit Nijmegen, auteur: B. Schilkamp